

Ladányi Sándor

ZRÍNYI TÖRÖK ÁFIUMA ÉS GYÖNGYÖSI VERSEINEK XVIII. SZÁZAD VÉGI
KIADÁSTÖRTÉNETI PROBLÉMÁIHOZ

Zilai Sámuel levelei Ráday Gedeonhoz (1787–1792)

A XVIII. századi magyar irodalmi életnek Kazinczy, Batsányi és még néhány vezéregyénisége mellett számos ma már ismeretlen vagy kevésbé ismert, feledésbe merült munkása volt. Ezek „újralfedezése” napjaink széles körű irodalomtörténeti, művelődéstörténeti kutatási folyamatának eredménye, noha már csaknem egy évszázada megszületett a felismerés a kisebb írók munkássága értékének fontosságáról és a felhívás is elhangzott: „Eddig a működők közül csak a vezéreket ismerjük, s a közkatonák közül alig egy-kettőt, s ezek is csak úgy esetleg ismertettek fel; s mennyi épen olyan érdemű társaik várják még a halottaikból való feltámasztást... Ne mondja senki, hogy a kisebb írók maradjanak halottaikban, ne mondja senki, hogy nem érdemlik az emlékezetet! A nemzet nemcsak aristocratiából áll, s az irodalom nemcsak Kazinczyakból, s a mai irodalom nemcsak a Kazinczyaknak köszönheti virágzását, de azoknak a feledésbe merült nevű apróbb embereknek is, akik azonban ép úgy szerették nemzetüket, ép úgy imádták s féltették annak a nyelvét, mint amazok s erejükhöz képest, mint termelők és fogyasztók, ők is megtették, a mit tehettek.”¹ — Kiss Áron felhívása pusztába kiáltott szó maradt. Ma azonban már általános a tudományos igény a nyelvújítás, a tudományos szárnybontogatás, a nemzeti kultúra tudatos kialakítására törekvő, a „második és harmadik vonalban küzdő” „névtelenek”-re, a felvilágosodás „plebejus ágának” tagjaira vonatkozó adatok összegyűjtésére. Ezek az oskolarektorok és professzorok, papok és orvosok, külföldet járó szegény magyar diákok, a peregrinusok széles rétegei hordozták, vitték szét azokat az eszméket és eredményeket, amelyeket megismertek külföldön, tanulmányaik során; amelyeket elértek Kazinczy és a Magyar Tudós Társaság tagjai. Ezek az emberek ezen új értékeket a nemzet szélesebb tömegeinek közkincsévé tették, és ugyanakkor ők a saját kis köreiken belül maguk is igyekeztek előre vinni a „szent ügyet”.

Egy ilyen nagy eszmei, ideológiai áramlatot, mint a *felvilágosodás*, amely a XVIII. században az egész hazai tudományos és irodalmi életet átforgalmazta és Pozsonytól Marosvásárhelyig megmozgatta a szellemi erőket, nem lehet csupán vezető exponensein keresztül felmérni. Szükséges a teljes keresztmetszet feltárása, mert csak így kapunk reális képet arról, hogy mennyire hatotta át a nemzeti közművelődést. A felvilágosodás mozgalmának extenzitását ezeknek a „feledésbe merült nevű apróbb embereknek” a levelei mutatják. Ezeknek egyik gyűjtőhelye Ráday Gedeon (1713–1792) levelezése. Ráday — akinek széles látóköre, nagy műveltsége, kifinomult ízlése s nem utolsósorban jelentős könyvtára igen nagy tekintélyt szerzett, s így a péceli Ráday-kastély (urával és annak könyvtárával) valóságos irodalmi és művelődési központ a XVIII. század utolsó évtizedeiben — egyaránt kapcsolatban állt az irodalmi megújulás ma már alig ismert munkásaival és Kazinczyval, Batsányival, Pálóczi Horváth Ádámmal, s az ő levelezésének vizsgálata módot ad arra, hogy fényt derítsünk e korszak egyik személyére, akik fáradoztak azon, hogy a nemzet, a haladás, a tudomány, az irodalom ügyét előbbre vigyék.

Ez alkalommal Ráday Gedeon és Zilai Sámuel levelezésén keresztül próbálunk adalékokat nyújtani Zrínyi Miklós: *Ne bántsd a magyart* című munkája 1790. évi marosvásárhelyi kiadásának előzményeihez és körülményeihez.

Ráday Gedeon állandóan gyűjti az értékeket; könyvtárának és kéziratgyűjteményének híre eljut Erdélybe is, ahonnet főként régi magyar könyveket kap. Gyűjteményével távolabbi célja van; már 1754-ben Szilágyi Sámuelről hallunk arról, hogy Ráday magyar antológiát készül kiadni. Amikor azonban Bod Péter egy évvel később a Magyar Athenas tervével hozzá fordul,² lelkesen mond le a kezdeményezésről — és könyveivel támogatja őt célja elérésében.

¹ KISS Áron: Szerencsi Nagy István és Kovásznai Sándor levelezéséből. Figyelő (Abafi) II/1877. évf. 222.

² Lásd Bod Péter 1755. április 16-án kelt, Ráday Gedeonhoz intézett levelét. Közzétette KISS Áron, Figyelő (Abafi) I/1876. 173.

Ráday irodalmi tekintélyét legjobban az mutatja, hogy egyes művek kiadásával hogyan rendelkezik. Főleg Zrínyi és Gyöngyösi új kiadásának terve foglalkoztatja. Ő bizza meg Szerencsi Nagy István győri református lelkész Gyöngyösi összes munkáinak jegyzetes kiadásával,³ sőt életrajzi bevezetést is ígér hozzá. Amikor azonban a Gyöngyösi-rajongó erdélyi professzorok: Kovásznai Tóth Sándor⁴ és Zilai Sámuel kéri tőle, nekik adja át a kiadást. Ezt a szuverén módon való rendelkezést nemcsak az magyarázza, hogy a régi nyomtatott (jórészt editio princeps) vagy a kéziratanyagot ő bocsátotta rendelkezésükre, bár ez is nagyon jellemző, hiszen némelyikről még csak nem is hallottak — hanem inkább az, hogy megbízása egyben szellemi támogatását is jelenti nélkülözhetetlen irodalomtörténeti jegyzeteivel együtt. — A Gyöngyösi-kiadás Kovásznai halála (1792) miatt nem készült el, de Zrínyi Miklós *Ne bántsd a magyart*-ja Rádaynak köszönhetette új, erdélyi kiadását.

Zrínyi *Az Török Afium Ellen való Orvosság* című prózai munkáját 1660—1661-ben írta. Bár Vitnyédi István szorgalmazta annak kinyomtatását, Zrínyi életében a mű nem jelent meg nyomtatásban, hanem kéziratban terjedt. A Rákóczi-szabadságharc idején, 1705-ben látott először nyomdafestéket Forgách Simon generális kiadásában.⁵ A szatmári béke után bekövetkezett változások nem tették időszertűvé a mű terjedését, s így feledésbe merült. Rádaynak szinte újra fel kellett fedeznie Zrínyi egyéb munkáival együtt.

Ráday a Gyöngyösi- és Zrínyi-kiadások ügyét előbb Kovásznaival — annak saját kérésére — kezdte meg. Levelében többek között ezeket írja Kovásznainak: „Térek már Tiszteletes Uram legfőbb kérdésére *Zrínyi eránt* . . . Az könyveimet Pécelen tartván, mostan semmit egyebet meg nem küldhetek, hanem csak a [Zrínyi munkáját] . . . Ezen munkácsról melyről már másszor is írtam most is csak azt írhatom, hogy alig vagon prosában magyar nyelven érdemesebb autorunk, aki kivált a numerusra és az fülét kedveltető kegyelmes hangzásra úgy vigyázott volna, és akinek egyszersmind előadása olyan tüzet és elevenséget mutatna. A most megküldött írásban az a hiba esett, hogy az applausust nem continuative kellett volna írni, hanem az következő levélre. Mikor jött ennek a könyvnek első editiója ki? és kinyomtatódott-é vagy csak írásban maradt? azt én magam sem tudom bizonyosan meghatározni. Hanem a második editióját gróf Forgách Simon adta ki ezen titulus alatt: *Symbolum Illustrissimi Dni Comitis Nicolai Zrínyi*, és Rákóczi Ferencnek dedicalta, de azon dedicatio sem az közlést, sem az kinyomtatást nem érdemli. Ezen Forgách editiója 1745-ben [1] jött ki.”⁶

Noha Ráday „Zrínyi Miklóst és Gyöngyösit legfőbb két magyar poétának” tartotta, Kovásznai valamiképp oknál fogva nem lelkesedett Zrínyinek sem a *Szigeti veszedelem*, sem a *Török Afium* című műveiről. E munkálatokba kapcsolódott bele Zilai Sámuel.

A *Ne bántsd a magyart* 1790. évi, második kiadásának gondozója, Zilai Sámuel ma már kevésbé ismert munkása a magyar felvilágosodásnak: Színyei nem említi, nem tudnak róla a lexikonok (az 1965-ben megjelent Magyar Irodalmi Lexikon III. kötete sem), sem a bibliográfiák. Váczy János téves utakon jár, amikor Zilahy József nagyváradi prédikátorral vagy a Weszprémi István által említett Zilahy Sámuellel — aki 1780-ban Leydenben teológiát is hallgatott — akarja azonosítani. Rövid életrajzát Koncz József adja közre.⁷ Erre támaszkodva Mályusz Elemér ír róla néhány sort *A türelmi rendelet* című művében,⁸ amikor a magyar protestantizmus XVIII. századbeli művelődési viszonyait tárgyalja. Ezért szükségesnek látjuk, hogy amikor a *Ne bántsd a magyart* 1790-es kiadása története szempontjából igen lényeges Zilai-leveleket közreadjunk, bemutatassuk azok íróját is. Talán e Ráday Gedeonhoz írott levelei-

³ Lásd Szerencsi Nagy István két levele báró Ráday Gedeonhoz. (Győr, 1787. aug. 20., aug. 24. — ez utóbbi a Magyar Athenas újra kiadása tárgyában.) Közl. KISS Áron, Figyelő (Abafi) I/1876. 182—184.

⁴ Kovásznai Tóth Sándor (1730—1792) marosvásárhelyi tanár volt. Életével és munkásságával foglalkozó legteljesebb munka: Kovásznai Sándor: *Az ész igaz útján. Válogatott írások.* Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta KOCZIÁNY László. Bukarest 1970.

⁵ Részletesen vizsgálja e témát KLANICZAY Tibor: Zrínyi Miklós című kötetében. Bp. 1964. 2. kiad. 688—689., valamint TÓTH Gyula: *Bevezetés Az török afium ellen való orvosság-hoz c. tanulmányában.* Zrínyi Miklós hadtudományi munkái. Bp. 1957. 359—360.

⁶ KOCZIÁNY László — KOVÁSZNAI Sándor: *Az ész igaz útján* 191. — A levelet először JANCsó Elemér közli a *Nyelv- és Irod. Tud. Közl.* 1960. évf. 3—4. sz. 370—375. Lányi Gábor marosvásárhelyi hagyatékból. Onnét veszi át Kocziány. Az eredeti Ráday-kézirat ismeretének hiányában nem tudjuk, hogy Ráday elírása-e, vagy téves olvasat, esetleg egyszerű sajtóhiba-e az 1745. év. Lásd még KISS Áron: Kovásznai Sándor három levele b. Ráday Gedeonhoz. Figyelő (Abafi) I/1876. 366—374. — Ráday és Kovásznai kapcsolatának kezdete jelenleg még tisztázatlan. Amint levélváltásukból kitűnik, a kezdő lépést Ráday tette meg; ő hívta fel Kovásznai figyelmét egy Gyöngyösi-kiadás lehetőségére, s mindjárt el is küldte neki Gyöngyösi egy művét. Hogyan tudta meg Pesten vagy Pécelen Ráday, hogy a távoli kis városban, Marosvásárhelyt élnek tudós férfiak (Kovásnai, Zilai, Aranka), akik ilyen feladatra méltók, pontosan nem tudni. Mindenesetre Ráday irodalom-szeretétét, centrális szerepét az akkori irodalomban mi sem bizonyítja jobban, mint a távoli Marosvásárhelyen felfedezett Kovásznainak újra munkába állítása, Zilai Sámuelnek, Aranka Györgynek bevonása az irodalmi életbe.

⁷ KONCZ József: *A marosvásárhelyi evang. reform. kollégium története.* Marosvásárhely 1896. 233—237.

⁸ MÁLYUSZ Elemér: *A türelmi rendelet.* II. József és a magyar protestantizmus. Bp. 1939. 49.

nek (s egy más alkalommal Teleki Sámuelhez és Teleki Józsefhez írt leveleinek) közkinccsé tételével valamiképp hozzájárulunk XVIII. századi irodalmunk képeinek teljesebbé tételéhez.

Zilai Sámuel 1753-ban született. 1771. június 28-án subscribált a marosvásárhelyi református kollégium törvényeinek. 1777-ben már „a harmonia praesese” s a görög osztály tanítója, valamint kollégiumi könyvtáros. 1781-ben az utrechti egyetemre megy tanulmányait folytatni. Utrechti tartózkodása közben már jelentős szolgálatot tett a magyar irodalomnak; kinyomtatta Kovásznai Tóth Sándor marosvásárhelyi professzor verseit *Carmina exequialia* címen 1782-ben, és egy beszédét, az *Oratio ad inaugurandum auditorium*-ot 1783-ban. Janus Pannonius irodalmi munkásságának első, kritikai igényű kiadása 1784-ben patronusának, Teleki Sámuelnek megbízásából Zilai Sámuel gondozásában jelent meg két kötetben, szintén Utrechtben.⁹

Jellemzők törekvéseinek belső indítékaira azok a sorok, amelyeket Telekihez írt egyik levelében olvashatunk: „Alázatosan engedelmet instálok méltóságos gróf consiliárius úr, hogy a nagyságod levelére illy képsére tett válasszal udvarolhaték. Nem engedett időt Janus. Siet erősen. Alig várja, hogy ujjonnan születhessék, a tudósok kezekbe foroghasson, a criticusok szemeit exerceálhassa. Meg-mutassa, hogy a Dráva vize mellett is leg-alább egyszer lehetett olytant gondolni, irni, mellyet a tenger partyánn is nagy voluptással s álmélkodással forgassanak.” Sok fáradozásáért Kovásznai verssel akarta köszönteni: „Akartam valami verseket irni Kedről, hogy annyit fáradozt körülette; meg is érdemelte volna Ked, de a gróf semmiképen nem fogná megengedni. Azért elhagyám ezen szándékomat. Közös lónak turós a háta, csak ugy van az ember, mikor a más szekerén akar szekerkezni. Mindazáltal vigasztalásunkra lehet, ha valamit a közönségesnek legkisebbet használtunk is. Legalább olyan editioja Janusnak soha se volt több. És így a gróf hozta életre Janust, de mi is, a mit lehetett segítettünk in obstetricando.” — Mindezek mellett állandó könyvbeszerzője volt Teleki Sámuelnek, leveleiben referál, beszámol auctiókról, s jelzi a kapott utasítások teljesítését.

Utrechtben volt 1784 tavaszáig, s innen Heidelbergbe ment. András öccsének Utrechtben, a levélboríték belső oldalára megkezdett sorait Heidelbergben végezte be június 5-én: „Isten tudja, mikorra érkezhetek haza.” Visszaérkezésének időpontját ma sem tudjuk.

Következő adatunk arról szól, hogy 1788. február 3-án az erdélyi főconsistorium declarálta a kollégium előjáróságának határozatát Zilainak lector-professorrá való választásáról. Valószínűleg erről már régebben is volt szó, még Utrechtbe írhatott neki hasonló tervekről Teleki Sámuel. Zilai válasza maradt fenn számunkra, amelyet már csak azért is érdemes idéznünk, mert szerénységére nagyon jellemző: „Attól mind az által erőssen tartok, félek, hogy a nagyságod kívánságának eleget nem tehetek. A nagyságod hozzám való kegyes indulatya többet reméll, nagyobbat ígér róllam a valóságnál . . . Semmibe nevezetes előmenetelt nem vehetek, sokfelé kell az időt szakasztanom. Most bajlódom azokkal, a miket otthon kellett volna tudnom. Se frantzul, se németül nem tudok ugy, hogy folyvást hasznát vehessem. Ezeket elgondolván tsak olyan hivatalba kívánok helyheztetni, mellyet kevesebb fogyatkozással folytathatok. A mit mások régen várnak, lesnek, én arra nem ásitozom. Nagy reménységgel magamat nem bizatom, nem is lehet másképen, ha az emelendő terhet erőmhez mérem. Külső készületem sem botsát nevezetes szolgálatra. Falura való a bibliothécám. Kedvességet sem remélhetnék, keserűség lenne egész életem. Kivánnék tsendességbe olvasgatni, féleln, meszsze nagy ország uttól igyekezem mind az által, nevetlen helylyen lakván is, valamit tsekélységemhez képest, következendő atyámfiainak kezekbe hagyni. Ha nem lehet, et voluisse sat erit.”

1788-tól segéd-tanár (lector-professor) tehát Kovásznai Tóth Sándor mellett, klasszikus irodalmat és történelmet tanítva. Majd ennek halála után rendes professzora a filológianak 1792-től 1800-ig. Sőt 1798 szeptemberétől a kollégium rektora. Mivel roppant sokat adott le: latin, görög és zsidó nyelvet és régiséget, egyetemes és magyar történelmet, valamint exegézist, az oktatás megjavításának érdekében több kérvényt adott be utolsó éveiben a főconsistoriumhoz, hogy könnyítsenek rajta. 1798. november 25-én végre elrendelik az ő és a Csernátoni Vajda Sámuel filozófiaprofesszor tantárgyainak megosztását a második rendes filozófia professzornak kinevezett Sipos Pállal.

Ezek mellett folytatta irodalmi munkásságát. 1790-ben kiadta Zrínyi Miklós *Ne bántsá a magyart* című művét, 1795-ben pedig Lázár János gróf hátrahagyott verseit: „Külömbkülömbféle világi dolgokat az erkölcsökre szabogató magyar versek” cím alatt. 1776-ban mint diák, naplót kezdett vezetni „Némely collegiumunkban s másutt is történet nevezetesebb dolgoknak, történeteknek leírása” címen, amelyből részleteket közöl Koncz József. Fennmaradt egy 22 lapos, negyedré, kéziratos jegyzete: Erdélyországnak rövid históriája, amelyet 1774-ben mint diák írt le és használt.

47 éves korában egészsége gyengülni kezdett, s férfikorának teljességében, 1800. június 16-án bekövetkezett halála.

⁹ Janus Pannonius Munkái. Bp. 1972. 499.

Ráday Gedeonnal valószínűleg a Telekiek révén került kapcsolatba,¹⁰ akikkel Ráday, húga, Eszter — Teleki Lászlóné — által sógorságban állott. Amint a levelekből látható, Ráday híres könyvtárának ő is szerzett könyveket, de maga is használta azt és gyarapította tudását belőle. Másrészt Rádayon keresztül bekapcsolódott az új eszmékért küzdő s a nemzetet kulturális tömpultságából ébresztgető mozgalomba és odaadó munkása lett. Leveleinek a *Ne bántsd a magyart* kiadástörténeti kérdései mellett azok a legfontosabb részei, amelyek a *Magyar Museum* terjesztéséről szólnak, hiszen ezzel juttatta el Erdély és a Székelyföld legeludogottabb zugaiba is az új szelek lehelletét. Hogy miként jutott az ő kezébe a *Magyar Museum* terjesztése, azt megvilágítja Ráday Gedeonnak Kazinczyhoz 1789. május 1-én írott levele,¹¹ amelyben elmondja, hogy még mielőtt az első darabot kinyomtatták, ő már elküldötte a bevezetést Zilai marosvásárhelyi professzornak, hogy azt másokkal is közölje. Így akarta Ráday munkálni azt, hogy a „Museumot Erdélyben is jobban el hiesíttsem”.

1787 októberének első felében Zilai Pesten személyesen találkozott Rádayval. Ekkor a Gyöngyösi-kiadásról tárgyaltak; kéri Rádayt, engedje át neki a Gyöngyösi-kiadást. Erre tér vissza november 28-án írott levelében is. Ráday válaszát 1788. január 20-án veszi kézhez. Ráday számos irodalmi „ritkaságra” hívja fel figyelmét, amelyek közül igen soknak „híret sem hallották, vagy látták” Kovásznaival együtt. Ilyenek Zrinyi munkái is: *Az Adriai tengernek Syrenaja* és a *Ne bántsd a magyart*. Ez utóbbit meg is kapta Rádaytól, valószínűleg Kovásznain keresztül. Kiadásáról ekkor tájt már szó lehetett, mert a következő év január 11-ről keltezett levelében arról tudósítja Rádayt, hogy „a' Revisoról [a cenzortól] vissza nem kaptam más Könyvetskékkel együtt”. Ekkor kéri a kiadás átengedését. „Azon instálok Ngodnak, méltóztassék nekünk engedni ennek közönségessé tételit”. Hivatkozik a nyomtatás mesterségében való jártasságra. A kiadást átengedi neki Ráday. Március 18-án ezt már megköszöni, de a revizióról még mindig nem kapta vissza, csak 1790. április 25-én jelentheti Rádaynak: „A' Ne bántsd a' Magyart a' Revision szerentsésen által vitettem. De nem Erdélyben hanem Bétsben, és már tsak az alkalmatossággal váraozunk utánna.” Ezután elég gyorsan elkészül a nyomtatás. 1791. augusztus 7-én tudatja Rádayval, hogy „A' Ngod által kezembem szolgáltatott *Ne bántsd a' Magyart*-ját Zrinyi Miklosnak régen kinyomtattattam”. Ugyanezen leveléből értesülünk arról, hogy „Három helyt a' Revision kihuztanak egynehány rendet”. Pédányokat elég későn küld Rádaynak; 1792. február 19-én még az útviszonyok meg nem felelő voltára panaszkodik. Még április 22-én sem indult el a Rádaynak (részben terjesztésre) szánt 20 példány. (Ugyanekkor a példányok terjesztése és ára körül mutatkozik némi nehézség is.) Ezután Ráday és Zilai között a *Ne bántsd a magyart*-ról több szó nem esik. Igaz, Ráday hamarosan meghal.

Az alább közreadott levelek a Dunamelléki Református Egyházkerület Levéltára (Ráday Levéltár) őrzetében levő, a Ráday család levéltára VI. Ráday I. Gedeon iratai, a) levelezés, l. hozzá írott levelek 2888—2901. szám alatt találhatóak. (Jelzetük: Ráday cs. lt. VI. a. 1. 2888—2901.) A levelek levéltári sorrendje nem teljesen egyezik meg az itt közölt sorrenddel; a datálatlan levelet ugyanis, annak összefüggései alapján, a maga helyére iktattuk.

Az átírásnál igyekeztünk betűhíven visszaadni Zilai Sámuel kézírását. Ezzel nemcsak a levélíró stílusát és a korabeli nyelvallapotot, hanem az ettől elválaszthatatlan helyesírást is pontosan megtartottuk.

Az egyes rövidítéseket — a könnyebb olvashatóság kedvéért — szögletes zárójelben [] feloldottuk. A gyakran ismétlődő s közismert rövidítéseket azonban csak azok első előfordulásakor oldottuk fel, azután meghagytuk eredeti formájukban. Nem oldottuk fel a mk — maga kezével, ú. m. — úgy mint stb. rövidítéseket. A levelek átírásában a hosszú } és a kerek s között nem tettünk különbséget. Zilai a hosszú ő-t és ú-t így jelöli: ő, ű.

Igen hasznosnak tartanánk, ha Ráday Gedeon Zilai Sámuelhez írott levelei is közkinccsé válhatnának.

1. Marosvásárhely, 1787. november 28.

Méltóságos L[iber] Baro Ur jó M[é]lt[ósá]gos Pátronus Uram!
 Octobernek elsőbb napjaiban udvarolván Pesten, Mltgos L. B. Ur N[agysá]godnak, jelenttem vala a' Gyöngyösi munkái iránt való gondolatomat. Most ujra bátorkodtam Ngodnak instálni, méltóztassék az én reá-ügyelésemmre ajánlani. Abban bizonyos lehet Ngod, hogy idegen

¹⁰ Ráday Gedeonnak az volt a szándéka, hogy a magyar tudósok és írók között összeköttetést teremtsen. Ezért minden valamirevaló író fölkeresett leveleivel, részint, hogy munkára buzdítsa őket, részint, hogy az általa ismert, de könyvtárában hiányzó könyveket segítségükkel megszerezze. Ezen írók felderítésében lehetséges, hogy segítségül hívta a Telekieket is.

¹¹ Kazinczy levelezése I. 293.

helyt sohol[!] annak ugy utánna nem látnak mint én. Betűkkel-is ujjakkal nyomtattatnók. Egy szóval, minden részben érdeme szerint bánnánk véle. Azon kívül-is Ngodnak, a' mint említette, mind egy akár hol nyomtatódjék. Tiszt[eleles] Sz[erencsi] Nagy István¹² Uramnak pedig, se kára, sem haszna nem forogván benne, ugy mondotta, nem léssen ellenére. A' Streibig¹³ Uramnak tett jelentés azért nem lenne akadályú. Független a' Ngod' tettzésétől. Igaz ugyan hogy meszszeke vagyunk Pesttől: de addig nem fognánk hozzá a' munkához, míg a' szükségeseokről nem *correspondeálnánk* 's mindenek iránt Ngod' parantsolatját vehetnők. És így a' meszsze létel leg-kissebben sem hátráltatna dolgunkban. Serényen-is hozzá látnánk, hogy annál hamarabb szolgálhatnánk véle a' Közönségnek.

Most abban foglalatokodom, hogy a' N[agyságos] nagy emlékezetű Lázár János¹⁴ Ur' ö Excellentiájától egyszer másszor iratott 's még eddig kéz-írásban hevert Magyar verseket egybe-szedjem 's rövid időn közönséggé tégyem. Erre nézve-is bátorkodtam Mltgos L. B. Ur Ngodhoz folyamodni, instálván alázatosan, hogy ha valami uton módon Ngodhoz-is kerültek volna ö Excellentiájának valami ollyas versei, vagy másnál látott volna affélét, méltotassék gyűjteményekémet szaporítani vélek. Ide talám bé-mehetnének a' Kohári¹⁵ versei közül is azok, mellyeket Ngod jobbaknak tart. Ha pedig Ngod a' magái közül-is egynehánnyal bőviteni méltotatnék *Collectiótskánkat*, igen-igen kedvesen vennők és hívséges dajkái lennénk. A' mik eddig elé, ezen tészra kezemhez kerültek, erköltsi versek többire, ú. m. *Az Istenről. Az Emberről, Az Udvariakról. Más Világi dolgokrol. Vad-állatokrol.*

Mltgos R[ómai] Sz[ent] B[irodalmi] Telesi Josef¹⁶ Ur ö Ngához írott Levelemet bátorkodtam ide zárni, nagy alázatossággal engedelmet kérvén ebbéli bátorságomról és instálván megküldését. Mi itt nem tudhatjuk, hol múlat most ö Nga, külömben nem kívántam volna Ngodnak terhére lenni.

A' Typographia körül meg-kivántató foglalatokodásra jól rá érek, minthogy még hivatalba nem állítottam. Innen-is ajánlom igyekezetünket a' Ngod pátróciniumába, Magamat-is Ngod kegyes gratziájába

Méltóságos L. Báro Úr Ngod'
Maros-Vásárhely 28^a Nov. 1787.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

2. Marosvásárhely, 1788. január 23.

MVásárhely 23^a Jan. 1788.

Méltóságos L. Báro Úr kegyes Patronus Uram!

Levelemre tenni méltotzatott válaszsát. Mltgos L. B. Ur Ngodnak különös tisztelettel és kiváltképen-való örvendezéssel vettem 20^a Januar. Nem tudtam hirtelen, Mltgos Báro Ur, a' jelentett ritkaságok' ajánlásából vett örömet megosztani: mert mindenik annyira ajánlotta magát előttem, hogy külömbiséget köztök nem tehettem. Mint vehette 's vette-is légyen pedig T[iszteletes] Prof[esszor] Kovásznai Uram a' Ngod ezen tudósítását: a' *Gyöngyösről* irt száz Magyar verseiből, (mellyeket ö K[egye]lmének más egyéb verseivel együtt ide accludálva meg-küldöttem),¹⁷ által-láthatja Ngod. Azért most tsak azt tészem ide, hogy, ha azok a' ritkaságok Ngod' grátiájából kezünkhez érkeznek, T. Kovásznai Uram sokat szándékozik Ngodtól tudakozódni a' *Gyöngyösi* munkáira nézve nevezetesen: mert sok szót nem ért benne,

¹² Szerencsi Nagy István (meghalt 1789-ben) jelöb a református egyház ágense Pozsonyban, a Helytartótanácsnál, majd győri lelkész. Szoros kapcsolatban állott Ráday Gedeonnal; fiát Pozsonyban nevelte, könyveket szerzett be neki. Rádayhoz írott leveleit lásd: Ráday cs. lt. VI. a. l. 1435—1518. Ezek közül kettőt KISS Áron közzétett a Figyelő (Ábafi) 1/1876. évf. 182—184. lapjain. Halálán 1789. március 18-án kelt leveleiben sajnálkozik Zilai.

¹³ Győri nyomdász volt, aki valószínűleg összeköttetésben állott az ottani református lelkésszel is, s Szerencsi Nagy Istvánnal közösen vették tervbe — e sorok szerint — Gyöngyösi munkáinak új kiadását.

¹⁴ Lázár János (1703—1772) író, politikus. Verseit Zilai adta ki 1795-ben Marosvásárhelyt (hely megjelölése nélkül) *Külömb külömb féle világi dolgokat az erköltsökre szabogató magyar versek* címen. Zilait tartja kiadónak Kiss Áron (Figyelő 11/1877. 222.) és Kócz József is. Színyei azonban Petki Nagy Sámuelt hozza kibocsátónak. Ez az adata téves, Petki Nagyról egy más bibliográfia sem tud; az a kézirat, amelyet említ, az OSzK Kézirattárában Quart. Hung. 1936. jelzet alatt található, s Zilai Sámuel írása, s mindazok a versek, amelyeket ebben a levélben említ, megtalálhatók benne.

¹⁵ Koháry István (1649—1731) költő, katona, a XVII—XVIII. századi főúri epigonlira kiemelkedő képviselője.

¹⁶ Telesi József (1738—1796) koronaőr, Ráday Gedeon unokaöccse (anyja Ráday Eszter); Gyömrőn lakott. Így Ráday könnyen kézbesíthette neki Zilai levelét. Az OL. P. 654. törzsszám alatt a 31. tételben megtalálható az itt említett levél; a széle égett, víztől erősen elázott, igen nehezen olvasható állapotban. Telesi Sámuelhez intézett Zilai-levelekkel együtt fogjuk közölni.

¹⁷ Ismeretlen. A levél mellett nincs. Koczány sem tud róla.

és azoknak értelmére, úgy tartja, csak Ngod által lehet jutni.¹⁸ Én magam-is a' Ngod tanátsával és igazgatásával kívánok élni. Már felelek a' Ngod Levelére rendel; de csak rövideden, míg Ngod a' bővebb és hosszabb Levelekre való alkalmatosságot kezünkhez szolgáltatja; másik az, hogy most egyebekről kívánok Ngodtól értekezödni.

Igen jó lesz' Mltgos Báró Ur az-is, ha Ngod a' *Kemény Jánosnak* a' Györi szerint¹⁹ léjendő újra nyomtatására szabadságot enged. Egynehány apró jegyzések által tehetünk a' két *editio* között különbséget.

1. A' *Murányi Vénusnak* meg-nevezett két *editio*j²⁰ egybevetni, és a' *varians lectio*kat feltenni, el-múlhatatlan szükségesnek tartom én-is. Kívánok-is egész szorgalmatossággal rajta lenni.

2. A' *Tököli Imrének* adott házassági tanátsá²¹ *Gyöngyösinek* mi itt hírül sem hallottuk eddig. Annál nagyobb kívánsággal óhajtjuk látni.

3. A' *Tiszta életnek* *Geniussának* M[anu]s[crip]tumát a' mi illeti: Igaz ugyan, hogy N[agyságos] B[írá]r[ó] Szilágyi Sámuel²² Úr ő Nga a' maga *Bibliothécáját* úgy hagyta-volt M[éltóságos] Gróf Székely Ádám²³ Úr ő Ngának, hogy osztán ő Nga akár az ide-való, akár a' Kolosvári Kollégiumnak engedje által; és ő Nga már rég az ideje, hogy ide-is engedte: de a' Mstumokat meg-tartotta még eddig magánál. Melly szerint az a' Ngod Mstuma nintsen körülettünk, és bajoson-is juthatnánk hozzá, hanemha ezen az úton: Hogy Ngod méltoztatnék M. Gróf Teleki József Úr ő Nga által Gróf Székely Ádám Úr ő Ngának egy Leveletskét iratni; és ha az ő Nga kérésére (mellyben nem-is kételkedném) szabadságot nyerhetnék annak a' Mstumnak a' maga tulajdon házánál léjendő meg-nézésére, ha ki-adni nem akarná; én jó szível el-mennék a' conferálásra. Felette nagy kár volna azt meg-nem kerithetni. Képzem csak abból az egy versből-is, mellyet Ngod meg-említett: *Ég nyaka, ég melye*²⁴ s at melly hasznos és szükséges volna azt a' Mstumot contendálni.

4. A' *Charicliának* Lötsei *editio*j²⁵ vagyon mellettünk. A' Ngod ez iránt tett jegyzése tettik mindenképen T. Pr. Kovásznai-is: mert régen conferálgatta volt maga-is *Heliodorus*-sal,²⁶ 's épen úgy itél róla mint Ngod.

5. A' *Florentinát*²⁷ nem esmérjük nem láttuk. Hol jött-ki közelebb?

6. A' *Nymphával* lehet a' Ngod *opinio*j²⁸ szerint tselekedni, csak a' fenn-forgó *editio*ját²⁸ iteralván.

Eddig van a' Ngod' Levele a' Gyöngyösi munkáiról. Én még kettőt kívánnék Ngodtól előre tudakozni. A' *Rosa-koszorura*²⁹ nintsen-é valami subsidiuma Ngodnak? Hol? hányszor? és mikor jött é ki? Továbbá: a' Gyöngyösi életire nintsen-é valami gyűjteményetskéje Ngodnak? Ha nint; leg-alább a' mit emlékezésében tart róla Ngod, méltoztassék velünk közleni. Mégyek már a' levél' hátra már részire.

7. A' *Zrinyi Miklos Syrenáját*³⁰ sem láttuk. T. Kovásznai Uram csak hirből tud róla a' mit tud. De nagyon kívánná látni. El-várjuk azért ezt-is.

¹⁸ Kovásznai levelei Ráday Gedeonhoz. Ráday cs. lt. VI. a. l. 1197—1200.

¹⁹ A *Porából meg-éledett Phoenix, avagy... Kemény János... emlékezele* című Gyöngyösi-mű (Lőcse, 1693), györi kiadásáról nem tudunk. Lehet, hogy azonos ez az *editio* azzal, amely Budán év nélkül jelent meg.

²⁰ A' *Murányi Vénusnak* 1788-ig 7 kiadása jelent meg. Ráday levele ismeretének hiányában nem tudjuk, mely 2 *editio*ról van szó.

²¹ *Thököly Imre és Zrinyi Iona házassága* címen emlegetett epithalamiumról lehet szó (közéttette Hahn Adolf az EPhK 1884. évfolyamában).

²² Szilágyi Sámuel báró (meghalt 1771-ben) előbb a református egyház bécsi ágense, majd az erdélyi itélőtábla ülnöke, aki az 1720-as évek végén együtt járt és tanult Ráday Gedeonnal Oderafrankfurtban. Innen datálódott barátságuk, mely tovább is megmaradt, amint azt fennmaradt levelezésük (Ráday cs. lt. VI. a. l. 2407—2472.) is mutatja. Bécsi ágenssége alatt az udvari hírekről, majd pedig az erdélyi ügyekről állandóan tájékoztatta Rádayt, sőt könyvek szerzésében is segítségére volt. Így — e közeli kapcsolat révén — kerülhetett Rádaytól Gyöngyösi művének: „A *Isalárd Cupidónak kegyelenségét megismérő, és mérges nyílát kerülő tiszta életnek geniussa*” kézírata Szilágyi Sámuelhez.

²³ Székely Ádám, gr. kamarás, az erdélyi református egyház alapítványok és iskolák gondnoka volt.

²⁴ Gyöngyösi *Csalárd Cupidó* III. rész. 25. vers.

²⁵ *Új életre hozott Chariclia*. Lőcse. 1700.

²⁶ Heliodorus görög regényíró a szíriai Emesából, i. e. 4. század. 10 könyvből álló ránk maradt regényében, az *Aithiopia*-ban megírja Charicliának, az etiópiai királyleánynak és a thesszáliai Theagenesnek csodás és viszontagságos szerelmét. Ez a legnagyobb és legnépszerűbb görög regény. Gyöngyösi munkája a regénynek Czobor Mihály XVI. századi magyar verses széphistóriája alapján készült feldolgozása és kiegészítése.

²⁷ Igaz barátátságnak és szíves szeretetnek tüköre, mellyben megirattatik Philoteszenek Florentinának egymáshoz való hűségese szerelmek... (Pozsony. 1762; Buda 1777.)

²⁸ Gyöngyösi 1681-ben írta Eszterházy Pál nádor tiszteletére: *Maga gyámoltalanságát kesergő és abban az kardos Griffnek szárnya alá folyamodó Nympha*; politikai tartalmú allegória. Amikor 1695-ben Lőcsén kiadta, *Palinodia, Pro sopopoeta Hungariae* címmel látta el. 6 kiadása közül az 1775-ös volt a legutolsó. Nem tudjuk, melyiket érti itt Zilai.

²⁹ Gyöngyösi a Wesselényi-féle szervezkedés felszámolását kihasználó ellenreformációs események közben tért át a római katolikus vallásra. Vallásos buzgalomát az 1690-ben Lőcsén megjelent és Koháry Istvánnak ajánlott *Rózsakoszoru*, a rózsafüzér „titkainak”, azaz Jézus életének és szenvedéseinek az ellenreformációs katolicizmus szemében készült feldolgozásával is demonstrálni akarta.

³⁰ Groff Zrini Miklos: *Adriai tengernek Syrenia*. Bécs 1651.

8. A' Grof Kohári István küldött versei nékem Pesten-is mikor előttem el-olvasá Ngod igen tettettek, most még inkább. T. Kovásznai Uram előtt-is betsek. Hanem azt kívánók tudni, vólt-é valaha nyomtatásban? és mi az egész Könyvnek argumentuma? Látom ugyan hogy ezen IX Rész az *Örzd anygallal való tarsalkodásból*³¹ van ki-írva: de ebből az egy reszből nem ítéhetünk a' Könyvnek több részeiben lévő dolgokról. Méltóztassék Ngod meg-válogatni, a' mint méltóztatott vala igérni, és meg-küldeni.

9. A' Klímius³²-is, minthogy a' Ngod ítélete szerint sokkal jobb fordításban vagon, ki-vált a' versekre nézve, mint az első fordítás, el-várjuk.

10. A' Csuzi Jakab Theologiája³³ már nálam-is *Notabeneben* vólt a T. Domokos Lajos³⁴ Úr' javallásából. Annál nagyobb örömmre van hogy a' Ngod gratiájából magát a' Könyvet-is originálban meg-kaphatom.

11. Kiváltképen való gyönyörűségemre és örvendezésemre van az-is, hogy Ngod a' maga tulajdon verseit-is az én szorgalmatosságom alá méltóztatott igérni ajánlani. Méltóztassék Ngod bár tsak az argumentumit megküldeni, míg a' ki-nyomtatásának idejét tellyességgel meg-határozná Ngod.³⁵

12. A' *Ne bántsá a' Magyar* hírül se hallottuk vagy láttuk. Ha Ngod' ígérete szerint kezemhez vehetem, mindjárt hozzá-is fogatok, míg a' többivel készülgethetek, hadd készítsünk ez által-is annál nagyobb *gusztust* a' *Syrenájára*.

A' N. Grof Lázár János Úr Magyar verseit már szinte mind meg-keríttem, tsak vagy két helyről várok még. Hanem a' Jesuita *Biró*³⁶ közül (kivel ő Excellentiája versekkel-is sokat levelezett) a' *Husvétii tojás*³⁷ kívül többet meg-nem kerítettem. De várom mindennap kezemhez léjendő küldését-azoknak-is.

A' Magyar Könyvek' meg szerzésében tellyes igyekezettel rajta lések mind magam személy szerint, mind mások által, tsak hogy tudhassam melyekre vagon Ngodnak szüksége. El-várom ezek iránt-is a' Catalogust.

Kerültek a kezemhez N. B. Szilágyi Sámuel Úr ő Ngának-is valami versei, leg-alább nékem úgy mondatott hogy ő Ngájé vólnának. Az *arany idő*³⁸ van. Így kezdődik: *Értz vagy kő vólt a' meje, Ki elébb a' tengerre Mérté bizni életét. Hol az élet [!] és halál Kőzt van tsak egy deszkaszál. Változtatták reményét. Ha az élet biztatta. A' halál irtóztatta, Dupláztatván félelmét.* Eddig egy vers, mind együtt 15 vers. Ez nem látta-é Ngod?

Ezen kívül vagon nálam *Kolosvár le-írása* 1706^{ban}. Így kezdődik: *Ritkán kellő Hives szellő Fű téged Kolosvár. Tsak Kis-Aszszony 's Jakab közt van Te benned egy kis nyár. Kül ezeken Túl és innen Mentéd le ne vesd bár. Mert Kalota 's Görgény-háta Hevet tőled el-zár.* Eről nem tud-é valamit Ngod? vallyon nyomtatták-é ki valaha? A' bizonyos hogy 1706^{ban} írták: mert a 25^{dik} vers így foly: *A' ki szerzé Ezt éneklé Ezer hét száz hatban. Kurutz sereg Ott kevereg, Van körül a' hadban.* s at

Egy Magyar *Comoedia*-is igen szép van kezemnél. Másszor eről-is többet irok. Most pedig még azt kívánám tudni, vallyon N. Tudos Cornides³⁹ Úr gyűjteményében nem találhatnak-é valami ritkaságok? nevezetesen magyar versek?

Utoljára. Ha Ngodnak nem léssen valami jobb alkalmatossága az irt Könyvek ide szálítására: egy Bora Dávid vezetű Erdélyi, de most Pesten múltató Deák, ki-is ugy tudom nem sokára haza felé indúl, el-hozhatná. De reméllem hogy Ngodnak ennél jobb alkalmatossága-is léssen a' M. Gr. Teleki Josef Úr ő Nga jóságai ki 's bé menő emberek által.

³¹ Az említett vers megtalálható Kohári István munkácsi fogságában költött szomorú versei között: OSzK Kézirattár. Quart. Hung. 196. f. 106. Kohári verseit öreg korában fűzetben kiadta: *Sok óhaldás közben inség viselésben éhség szenvedésben keserves rabságban Munkács kövérében szerzett versek* címen (h. n. 1720, 1726).

³² Holberg Ludvig (1684–1754) dán író: Klímius Miklós, ford. GYÖRFY József, Pozsony 1783. L. GYÖRGY Lajos: A magyar regény előzményei. Ep. 1941. 244–245.

³³ Csuzi Cseh Jakab (1639–1695) dunántúli református szuperintendens, aki a XVII. századi ellenreformáció minden kálváriáját megjárta. Itt idézett műve: *Disputatio theologica de novitate papismi*. Franequera, 1665.

³⁴ Domokos Lajos (1728–1803) debreceni főbíró, majd bihari alispán és országgyűlési követ, a tiszántúli református egyházkerület vezető férfia.

³⁵ Ráday versei nem jelentek meg Zilai kiadásában.

³⁶ Biró István (1724–1782) bölcsész, jezsuita tanár.

³⁷ Az OSzK Kézirattárának Quart. Hung. 1936. jelzetű kéziratában Zilai Sámuel írásával Lázár János versei után ez is megtalálható „*Óvum paschale azaz Magyar Ode az a kikeletről*” címen. Alá van írva: P. Biró István S. J.

³⁸ Szilágyi Sámuel *Aranyidő* című versét a Magyar Nyelvmívelő Társaság ülésén felolvasták 1798-ban, majd kiadták. Nagy zenebarát volt, verseit és fordított.

³⁹ Cornides Dániel (1732–1786) egyetemi tanár és könyvtárőr, aki Ráday Gedeonnal meleg, baráti kapcsolatban állott, numizmatikai gyűjtésében segédkezett — ezt bizonyítják hozzáfűzött levelei. (Ráday cs. lt. VI. a. l. 282–294.) Ezért természetesen, ha Zilai Rádayhoz fordul, hogy tudakozódjék Cornidesnél, nincs-e nála valami irodalmi ritkaság?

Én pedig a' Ngod válaszsát ujra ki instálván, az alatt-is magamat 's igyekezetemet a' Ngod grátiájába és elő-mozdításába ajánlom

Méltóságos L. Báro Úr Ngod'
P.S. Mltgos Grof Rédei Sigmondné⁴⁰
Aszszony ő Nga meg-hala itt Vásárhellyt
20 Jan. forró nyavalyában nagy hirtelen-
séggel.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel.

3. Marosvásárhely. 1788. október 12.

Méltóságos L. Báro Úr nagy kegyességű Patronusom!

Mind a' két Levelét, sőt háromt Mltgos L. Báro Úr Ngodnak vettem alázatos tisztelettel. Előbb t.i. méltóztatott volt Ngod egyet postán küldeni, mellyben előre jelentést kívánt Ngod tenni a' Bora Uramnak által-adott hosszú Leveléről. Azután megjött ez a' hosszú-is a' benne volt acclusumokkal együtt minden hiba nélkül. Most közelebb vettem postán a' harmadikat-is, melly által Ngod a' hosszúnak vétele vagy nem vétele iránt tudakozódott. Leg-ottan-is válaszoltam volna arra a' hosszúra, mellyet nagy örömmel fogadtunk mindnyájan, ha az egészségem' változása engedte-vólna. De én akkor tájban, mikor Bora Uram hozzánk érkezett vagy öt hétig kedvetlen állapottal voltam, többire mind ágyban keltevént időmet tölteni. Ezen erőtlenségemtől szabadulván, szállásra kelle költözkednem, 's hivatalom el-kezdhetése körül foglalatoskodnom. A' melly ugyan még meg-nem esheték: de már nem igen meszsze vagyok tőle. 'S ez az oka, hogy most-is nem válaszolhatok egészen, minden részeire nézve, a' Ngod' hosszú kedves Levelére. Mellyről alázatosan engedelmet instálok. Mihellyt bé-iktattam; mindjárt azon lézsek hogy tellyes válaszszal udvarolhassak Ngodnak.

Addig pedig irhatom a' Kassai Magyar Tudós Társaságot jelentett Tudósításról, (mellynek vélem és általam másokkal való közlését alázatosan köszönöm Mltgos L. Báro Úr Ngodnak.): Itt közöttünk mindenekkel közlöttem ezt a' Tudósítást, a' kikkel illet közlönöm. Láttattak sokan kapni rajta. Fognak-is találkozni olyanok, kik társúl kívánják magokat adni: de előbb nagy ohajtással várják látni első szülöttjeiket. Egy nevezetes Ember⁴¹ találatott olyan-is, a' kinek a' Tudósításra magára van valami Reflexiója. A' következendő alkalmatossággal el-fogom küldeni.

Székely István⁴² és Heltai Gáspár⁴³ Krónikáit mindenfelé tudakoztam. Akadtam-is már nyomába mindeniknek. De még a' Könyveket nem láthattam, 's nem tudok állapotokról írni. Nem sokára meg-keritem, és ha épek lézsek a' Ngod' Commissiójára megvásárlom. Bártorkodom Mltgos L. Báro Úr Ngodtól kérdeni: A' Forgás *fidelius* nyomtatott-é-ki Pesten? Késő válaszmért 's alkalmatlanságomért engedelmet instálok. Magamot továbbra-is Ngod grátiájába ajánlom

Méltóságos L. Báro Úr Ngod'
MVásárhelly 12^a Octobr. 1788.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

4. Marosvásárhely. 1789. január 21.

Méltóságos L. Báro Úr Jó Méltóságos Pátronusom!

Múlt Novembernek 28^{dikán} irni méltóztatott válaszsára Mltgos L. Baro Úr Ngodnak most-is későtskére lehet választ adnom. Levelem mellé zárt Levélnek datumából által-látja Ngod okát mostani késedelmeknek, 's bizom-is e' mellett az engedelem meg-nyeréséhez.

Azon Őri Embernek (kiről minapi Levelemben emlékeztem volt) tettett azon Reflexióit a' M[agyar] Museumot jelentett Tudósítás iránt, írásban küldeni hozzám. Imé a' maga keze-írásában el-is küldém. —

⁴⁰ Wesselényi Kata. Nagy Iván semmit nem tud róla; ellenben egy neki szóló ajánlás van a Kovásznai által fordított Cicero: Az embernek tisztéről... (Pozsony 1795) című munka 162. lapján. Ez a marosvásárhelyi kollégiumi könyvtárban található. (KONCZ I. m. 205.)

⁴¹ Ez a „nevezetes ember” Rádaynak Kazinczyhoz írott s már idézett levele szerint (1789. május elsejéről *Aranka György*, akinek reflexióit Ráday mind a Museumra, mind a saját verseire nézve is igen reálisnak és kedvezőnek tartja, annyira, hogy ezeket meg is küldte Kazinczynak. — LADÁNYI Sándor: *Aranka György*) levelei Ráday Gedeonhoz (1789—1791). *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum*. 13. tom. Szeged 1973. Klny. Irodalomtörténeti dolgozatok 106.

⁴² BENCZÉDI SZÉKELY István: *Chronica ez világnac Yeles dogairól*. Krakkó 1559.

⁴³ HELTAI Gáspár: *Chronica az magyaroknac dolgairol*... Kolozsvár 1575.

Alázatosan köszönöm Mltgos L. Baró Úr Ngodnak azon kegyességét, melly szerint a M. Museum két első szülöttjének megküldését méltóztatott ígérni. Azon-is igyekezem tellyes erővel lenni Mltgos Báró Úr, hogy az ilyenekben gyönyörűséget találó érdemes személyek által, másokban-is, mind ezek, mind pedig következendő testvérei iránt kívánságot gerjeszthessek, hogy azon munkás de felette nagy hasznu fáradozását a' Tudós Társaságnak könynyithessük. Én Mltgos Báró Úr nem látok jobb módot a' Könyvek[ne]k 's egyebeknek-is Pestről ide szállításában, mint a' Pesti Kereskedő *Nádorp* szolgálatját. Ennek az Embernek vagyon Szebenbe nagy Correspondentiája. Mi-is osztán Szebenből leg-gyakrabban vehetünk kezünkhez akár mit. Kellene pedig Szebenbe igazítani Tiszteletes Benkő Ferentz⁴⁴ Uramhoz a' Mltgos Fő Consistorium Papjához. Ha másuvá Erdélybe disztractio végett eddig elé nem küldetett Typographus által a' Magyar Museum: én vennék kezemhez vagy százat, hogy a' bé-vett szokás szerint el-adatnám itt helyben és mindenüve, Hazánk túlsó szélire-is bizonyos Embereimhez el-adás végett el-küldözném. Tiszt[feleles] Szerentsi Nagy István Uramnak-is nálam van egyik Depositoriuma. Ha így nem segítünk rajta, őt hat esztendő múlva-is sok helyeiben Erdélynek nem tudnak semmit a' M. Museumról.

Heltai Gáspár Kronikáját két exemplumban, a Székely Istvánét egyben megtaláltam: de mindenki tsonka. És még másokra nem akadok, ezekkel nem tölthetem a' Ngod' kedvét. De sok ide 's tova járó Deákoknak-is ajánlottam meg-szerzését, és ha általok szerentsés lehetek, leg-ottan tudositani Ngodat el-nem múlatom.

Hogy Forgáts olyan hibáson költ-ki a' sajtó alól, erőssen sajnálom és tsudálom az Editorban, mint mehete rá, hogy kinyiltabb szemekkel nem dajkázkodjék véle.

A' *Ne bántsd a' Magyar*t még a' Revisioról vissza nem kaptam más Könyvetskéekkel együtt. Azon instálok Ngodnak, méltóztassék nekünk engedni ennek közönségessé tételit. Hadd mutassam-meg rajta milyen szorgalmatos és vigyázó szemekkel szoktam én a' nyomtatás körül foglalatzkodni. Én a' mesterséget magam-is értem és folytathatom-is. Soha pedig jól nem tud nyomtattatni senki, akár millyen vigyázással légyen, ha a' mesterségben-is nem jártos. Sok fogásai szoktak lenni a' Typographus Legények[ne]k, mellyekkel (hogy több időt nyerhessenek magoknak) el-szokták hitetni 's magokról vetni az ő kezek alá nem értéket.

A' Zrinyiből ki-válogatott verseket olvasta Tiszt. Kovásznai Uram. Eléggé szerette, betsülte; de tsak még-is a' pálmát Gyöngyösinek láttatik adni. Felette sajnáljuk hogy a' Gyöngyösin nem dolgozhatunk, hogy új életre hoztattának rongyaiból ki-öltöztetvén. A' bé-állott uj Esztendőt szentelje áldja meg az Ur Isten Mltgos Báró Ur Ngod számára buzgó indulattal kívánom. Magamot továbbra-is a' Ngod gratiájába ajánlom maradván alázatos tisztelettel

Méltóságos L. Báró Úr Ngodnak

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

MVásárhely 21a Jan. 1789.

P.S. A' Tiszt. Kovásznai Uram verseiből és Oratioiból (mellyeket Trajectumban nyomtattattam vólt ki) ha kellenének küldhetnék egynehányot költsónben a' M. Museumért a' Typographushoz.

5. Marosvásárhely. 1789. március 18.

Méltóságos L. Báró Úr nagy kegyességi, Patronusom! Nagyságod' Levelét, Mltgos Báró Úr, közelebb múlt postával alázatos tisztelettel vettem. Nagyon sajnálom, hogy a' megküldött *Reflexió*kra tett válaszsát Ngodnak Mltgos Aranka György Urral, ki most Brassóban és ennek környékiben valami Királyi *Commissió*ban foglalatoskodik, nem közölhetém. Ugyantsak várjuk haza nem sokára. Mert ha ez a' reménység nem vólna vissza-érkezése iránt, a' napokban vett Leveletskéjére tartozó válaszomban, a' Ngod Levelének mássát egy igen-igen kedves ujság képiben el-küldeném. Kiváltképen való öröme fog lenni nevezetesen, mikor meg-tudja a' maga Ételka⁴⁵ irántvaló itéletének a' Ngodéval való meg-egyezését.

Alázatosan köszönöm Mltgos Báró Úr a' Ngod *Ne bántsd a' Magyar*t iránt való engedelmet. Még vissza nem került a' Revisioról, más Könyvetskével együtt ott hever.

⁴⁴ Benkő Ferenc (1745—1816) külföldön tanult, 1785-ben nagyszombati pap, majd 1790-től nagyenyedi tanár. Legismertebb munkái: Magyar mineralogia és Magyar geográfia.

⁴⁵ DUGONICS András: Etelka, Pozsony és Kassa 1788.

A' mi a' Gyöngyösi' Munkáit illeti, arról én most, Ngod' kívánsága szerint vóltaképen bátorkodom Ngodat tudósítani. El-ólvastam most-is mint másszor a' Ngod' Levelét Tiszt. Kovásznai Uram előtt. Igen erősen örvendett rajta, hogy Ngod nem tágitja a' Gyöngyösi Munkáinak régen és sokáigott várt új Editióját. Tiszt. Kovásznai Uram jó szível dolgozók 's dolgozott volna eddig-is rajta, ha az első editioji mind mellette vólnának. De egy 1700béli Lőtei Chariclián kívül ezen tzelra több kezünk között nintsen. Mind azt vártuk Mltgos Báró Úr hogy a' Ngod készületeit kezünkhez vehessük, mert azok nélkül lehetetlen böldögülni. Most azért bátorkodom Ngodnak alázatosan instálni, méltóztassék siettetni azon Könyveknek és Mstumoknak megküldését, melyek a' Gyöngyösi sebeinek orvoslására elmulhatatlanul szükségesek, hadd foghassunk hozzá. Tiszt. Kovásznai Uram a' jövő nyarat örömet rá fordítaná, és a' nevezetes difficultásokat Ngoddal communicálná, úgy tartván, hogy azok tsak Ngod által igazithatók. Tiszt. Kovásznai Uram, a' mint Ngod-is tudja, már idős Ember. Frissen vagyon ugyan hálá Istennek; de félő hogy ezután el-erőtlenül, a' kedve-is változhatik idővel ez iránt-is. Felette nagy kár vólna pedig a' publicumra nézve, ha pennája alól nem kelhetne ki Gyöngyösi.

Ezt is bátorkodom Ngodnak jelenteni: Tiszt. Kovásznai Uram, Magyarra fordította már régen *Cicerot de Officiis*.⁴⁶ A' miéink az effélén nem igen kapnak, nem lehetne-é reménységem hozzá hogy Pesten ki-nyomtattnék? Ha ebben bizonyos lehetnék, valahogy rá venném a' fel-küldésére. Méltóztassék Ngod erről nékem egy két szóval emlékezni. Mert tsak *impurumban* van itt 's idő kellene le-írására hogy *Juniusban* az Örményektől felküldhetnök.

N[agy] Tiszt. Szerentsi Nagy István Uram reménytelen halálán itt nálunk-is minden jó Emberek meg-dobbantak, és erősen sajnállották. Vallyon ki vette kezéhez az Athenásra⁴⁷ tett Collectioját? Vajha jó kézre jutott volna! Alkalmatlanságomról, rövid Levelemről engedelmet instálok. Magamot továbbra-is Ngod gratiájába ajánlom

Méltóságos L. Báró Úr Ngod'
MVásárhely 18^a Mart. 1789.

alázatos szolgája
Zilai Sámuel mk

P.S. D. Horvát Mátyás Ur, ugy tudom, nem sokára haza jó ide Szülei látogatására, el-hozhatná a' Könyveket. Instálok Ngodtól, ha mód van benne, és Ngodnak alkalmatlanságára nem leszen egy *Yudositást* nyomtatva, mert ugy érzem a' Ngod Leveléből, hogy a' M.T.Társaság ki-is nyomtatatta Tudositását.

6. Marosvásárhely. 1789. április 5.

Méltóságos L. Báró Úr nagy kegyességü Pátronusom!

Múlt holnapnak 18dik napján Ngodhoz igazítani bátorkodott Levelemből Mltgos L. Báró Úr egy nevezetes dolgot, mely, alázatos kérésünk Ngodhoz, ki-felejtetem-va. Erre nézve nem várokozhatám a' Ngod válaszáig, hanem ujjabban-is bátorkodám Ngodnak alkalmatlankodni.

A' Kollégyomunk' Bibliothécájára-való különösebb Inspectio reám bizattván; e' mellett a' Mltgos Fő Curator Úrak ó Ngok az iránt-is parantsolván, hogy némely órákon *Litteraria Historiát* kezdjek beszélni, 's mentől hamarébb a' Magyar Historiához-is hozzá fogjak: Ezen tzeloknak nagyobb haszonnal lehető el-érésére; Jónak találtuk Tiszt. Kovásznai Urammal, hogy Ngodat meg-instálnám ezek iránt:

1. Méltóztatnék Ngod a' maga Magyar Könyvekből álló Gyűjteményének Catalogussát vélünk communicálni. Le-irattatására, hogy kevesebbet alkalmatlankodjunk Ngodnak ilyen módot gondoltunk: Ha méltóztatik Ngod Mltgos L. Báró Úr a' Catalogust ki-adni, ezen Levelemet meg-adó, közöttünk igen bésületesen deákoskodott 's jó reménység alatt vólt, most pedig Pesten *Medicinát* tanuló jó-akaróm 's Barátom Filep Mihály Uram (kit ezeknél fogva

⁴⁶ M. T. Cicerónak az embernek tisztéről és kötelességeiről a maga fiához írt három könyvei. Magyarra fordította: KOVÁSZNAI Sándor. Kiadta: ENGEL Krisztián János. Pozsony 1795.

⁴⁷ Bod Péter 1769-ban megjelent *Magyar Athenasa* irodalomtörténetírásunk úttörő munkái közé tartozik. Adatai sok esetben ma is forrásértékűek. Lexikonának minden értékét elismerve már a kortársak is megállapították, hogy vannak hiányosságai, tévedései. Ezek pótlására vállalkozott a kolozsvári Szathmári Pap Mihály és a győri Szerentsi Nagy István. Ez utóbbi nem sokkal Bod Athenasának megjelelése után hozzákezdett annak bővítéséhez. Levelével sokakat felkeresett, de 1789-ben bekövetkezett halála megakadályozta abban, hogy az Athenas második kiadását sajtó alá rendezze. Keresztesi József 1786-ig összegyűjtött adatait HARSÁNYI István adta ki az ItK 1923. évf. 81–95. lapjain: Bod Péter Athenasának eddig ismeretlen toldaléka 1786-tól. Szombathi János sárospataki tanár Magyar Athenas Toldaléka kéziratát (Tiszáninneni Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Sárospatak, Kt. 4369. 11.) Torbágyi Tiborné tette közzé az Egyetemi Könyvtár (Bp.) Évkönyvei VI/1972. 239–253. lapjain.

bátorkodom-is a' Ngod kegyességébe ajánlani), kérésemre nem fogja sajnálni le-írni. Ha pedig Mltgos L. Báró Úr Ngodnak inkább tettezenék ugy közleni vélünk ezen grátiáját, hogy a' le-írását a' maga udvarában esnék; remélem, hogy említett Filep Barátom Uram e' részben-is nem vonja-meg barátságát mi tőlünk.

2. Igen erőssen kívánnók tudni, hogy a' Magyar Históriara tartozó 's még eddig tsak kéz-írásból ólvasható Írók közül mikkel gazdag a' Ngod' Bibliothécája? Azok között melyek az *απογραφον*-ok? és az *απογραφον*-ok közül melyeket tart Ngod betsesebbeknek az írásra nézve?

Oh mint akarnám! Mltgos L. Báró Úr, ha a' Ngod' Bibliothécájának egész Cagalogussát ki-nyomatva szemlélhetném.

Mi a' Ngod jó válaszsát a Gyöngyösi Munkáival új editiojára meg-kivántato készültekkel együtt mindennap ohajtva várjuk. Mindennap emlegetjük nagy kívánczossággal. Egyszeribe hozzá kezdenék a' leg-szorgosabbakat-is félre-téven. Azt Ngod maga-is böltsen tudja, hogy ha a' mostani alkalmatosságot el-szolasztja Gyöngyösi, sok ideig nem találhatja-fel. Erre nézve most-is bátorkodom Ngodnak instálni érette, a' miből lehet méltóztassék sietni véle. A' nyáron igen sok le-írlódnék azon dologból.

Még egy alázatos Instántiám vagon Mltgos L. Báró Úr Ngodhoz: A' *Montfaucon Palaeographiáját* meg-akarnók szerezni a' Bibliothécánk számára, vallyon a' Pesti Bibliopólák' bört-jaiban nem találtatik-é? Filep Uram által ha méltóztatnék Ngod megkerestetni, igen nagy gratiául vennék.

Alkalmatlanságimról engedelmet instálok, és magamat a' Ngod kegyes gratiájába alázatosan ajánlván mélylységes tisztelettel vagyok

Méltóságos L. Báró Úr Ngod'
MVásárhelly 5a April. 1789.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

7. Marosvásárhely. 1789. május 10.

Méltóságos L. Báró Úr nagy kegyességű Pátronusom!

Múlt Hólnapnak 9^{dik} napján vettem vólt Mltgos Báró Úr azon Levelét Ngodnak, melyben jelenteni méltóztatott, a' Magyar Museumból, el-adás végett hozzám igazittatott száz négy Exemplumoknak Pestről lett ki-indittatását. Épen akkor tájban érkezett hozzám Tiszt. Benkó Ferentz Uramnak a' packetnak megérkezését jelentő Levele-is. Én mindazáltal nem tartottam szükségesnek addig a' Ngod' Levelére válaszolni, míg a' packet kezemhez nem érkeznek. Már most irhatom Mltgos Báró Úr hogy 7^a p[rae]sntis gondviselésem alá vettem a' Ngod' Levelében specificált exemplumokat. Melyek közül a' Ngod parantsolatja szerint egyet Tiszt. Prof. Kovásznai Uramnak, más Mltgos Aranka György Urnak, kettőt pedig magamnak ki-vettem. Mindnyájon alázatosan köszönjük Ngod' gratiáját. Mltgos Aranka Úr maga-is fog Ngodnak Levelével 's néhány versivel udvarolni. Azon igyekezem lenni, hogy kit itt kö-zöttünk distráhljak, kit másutt distráhlaltassak. Most nem irhatok róla még semmi ítéletet; de fogok írni magáról a' munkáról-is. Most pedig azt meg-jegyezhetem, hogy a' Typographus Legények hibáznak a' nyomtatásnak szépsége ellen, midőn a' *divis* mellé mind két-felől *spatium*okat raknak olyan helyeken-is a' hol könnyen el-lehetne kerülni: igen rútlul el-nyúlik a' szó miatta. Azt sem observálják hol kell hoszszu *ſ*, hol pedig (*s*) kerek. Erről pedig regulák vagynak szabva p.o. a' melly syllaba *ſ*-sen kezdődik: ott hoszszu *ſ*-nek van helye: de ha *accent-vocalis* követi, akkor sokkal szebb kerek *s*-et tenni. Mikor két *ſſ* fordul valamelly szóban elé; ha nem *accent-vocalis* követi az elsőnek kereknek, az utolsónak hoszsznak kell lenni. Ha pedig *accent-vocalis* van utána, itt sokkal szebb meg fordítani ezt a' mit írék. p.o. így: *tíztejség*. Alázatosan engedelmet instálok Mltgos Báró Úr Ngodtól, hogy ilyen tsekélység' jelentésével bátorkodám Ngodnak alkalmatlankodni. A' kik ezekre ügyeltek, 's regulákat szabtak irántok kétség kívül a' szépségre néztek vélek.

Vettem Mltgos Báró Úr alázatos tisztelettel Ngodnak a' másik Levelét-is 7^a p[rae]sntis. Mellyet én (engedelmet instálok Ngodtól érette) tsak alig-alig várhattam a' nagy kívánság miatt. Leg-elsőben-is alázatosan köszönöm Mltgos Báró Úr Ngod grátiáját hogy Magyar Könyveinek és *Mstuminak series*ét vélünk közleni méltóztatik. Még nem vettem Filep Uramnak válaszsát 's erőssen várom, minthogy egyéb dologot-is biztam vólt ő Klmére. A' Mont-faucon iránt máj postával irtam Bétsbe.

Épen Sándor napján irtam vólt Mltgos Báró Úr Ngodnak egy Levelét, mellynek tsak *appendix*e vólt az a' mellyre Ngod válaszolni méltóztatott. Tsudálkozom és igen bánom ha az a' Levelem nem ment-meg. Leg-alább a' Ngod válaszsából nem láthatom-ki, hogy Ngod azon Levelemet vette-vólna. Mert a' szerint a' Levél szerint Mltgos Türi Ur által vártam

vólna a' Gyöngyösi editiojára ajánlott készületeket. A' mit pedig Ngod méltóztatott (a' mint itélek, a' második Levelemre) említeni, hogy Gyöngyösinek ide küldendő editioit viszsza várja: abban fogyatkozás nem lenne: mert az egész munkát le-írnók, és tovább nem kellenének azok a' régibb éditioik, hanem csak a' mig conferálnók. A' *Ne Bántsá* máig-is haladékban van Szebenben.

Mái postával irtam Bétsbe egy Szigeti Mihály⁴⁸ nevű Német országról most jövő Erdélyi Atyámfianak, hogy Pesten keresztül jövőn Ngodnak udvaroljon, és a' mit kézebe ad Ngod, ne sajnálja el-hozni. Ez a' betsületes személy azért Ngod gratiájából kezébe veszi a' Museumnak második Negyedét 's a' Gyöngyösire való készületeket-is. A' Negyedet addig-is alázatson köszönöm, mig vehetném. Várom-is erőssen minthogy jelentette Ngod, hogy maga munkái léznek benne felesen. Tiszt. Szigeti Uram el-hozhatja a' Ngod számára szerzendő Magyar Könyvek iránt való Commissiot-is. Én pediglen alkalmatlanságomról engedelmet instálván, magamat a' Ngod grátiájába ajánlom alázatson

Méltóságos L. Báró Úr Ngod'
MVásárhely 10^a Maji 1789.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

8. *Marosvásárhely. 1789. július 8.*

MVásárhely 8^a Jul. 1789.

Méltóságos L. Báró Úr nagy kegyességű Pátronusom!

Mind két rendbéli Leveleit Mltgos L. Báró Úr Ngodnak alázatos tisztelettel vettem. Mellyek közül minthogy az első a' másodikkal csak jelentője és arra provocált: én-is csak a' másodikkal némelly zikkelyeire tések választ. Azért hogy a' melly zikkelyeiben azon Ngod Levelének a' Gyöngyösi Munkáiról vagyon emlékezet; azokat Tiszt. Professor Kovásznai Uram mái postával Ngodhoz igazított Levelében bővebben megillette.

1. Alázatosan köszönöm, Mltgos L. Báró Úr Ngod' grátiáját, hogy a' Gyöngyösi István *Ró'sa Koszoruját*; nekem nem csak meg-küldeni, hanem annak Ajánló Levelét a' Lőtsei Editióból vett jegyzésével érthetőbbé tenni méltóztatott. Ennek alkalmatlanságával bátorodom Ngodnak instálni, hogy ha meg-szerzhetné a' *Ró'sa Koszorunak* azon 1690 béli Lőtsei Editióját, méltóztatnék az ujjabbat⁴⁹ conferáltatni. A' Museum' második Negyedét-is alázatos tisztelettel köszönöm Mltgos Báró Úr Ngodnak. Erről alább többet.

2. Szorgalmatoskodom benne ha a' Gyöngyösi Tököli Imrénének tanátszó verseit valahol megtalálhatnám, és a' Ngodnak lacunáit ki-pótolhatnám. Ugyan gyönyörű versek!!!

3. A' Murányi Vénust-is Ngod grátiájából igen ohajtva várjuk. Munkás lézsek az 1702-beli Kolosvári Editionak-is megszerzésében.

4. A' Cupido Mstumának meg-tekintetéséhez vagyon reménységem. Jóllehet Mltgos Grof Székely Adám Úr ő Nga nem régiben meg-halálózván, portékáinak sokfelé oszlása miatt bajosnak tetszhetik azon írások meg-szerzése: csak ugyan már nyomába akadtam.

5. Obiter méltóztatott Ngod említeni Levelében, hogy a' *Daedalus*⁵⁰ auctora *Tétsi Zakhariás*⁵¹ vólna. Méltóztatnék Ngod vélünk közleni honnan vészen ezen értelemre argumentumot: mert mi ezt Gyöngyösinek tulajdonítjuk.

6. Ambár alig várom Mltgos Báró Úr, hogy a' Ngod Magyar Könyveinek és Mstumainak Catalogussát láthassam: mindazáltal nem lézsen késő a' nyáron-is, csak épen meg-szerzhessem. A' késedelmet türhetőbbé teszi nekem az-is, hogy Ngod méltóztatik Pétzelen irattatni Filep Uram által. Így reméllem hogy minden hiba nélkül készül 's jó kezemhez. Originalis Catalogusnak-is fogom tartani. Azt felette igen erőssen szeretném ha Filep Uram nem sajnállaná mindenik Magyar Könyv' neve után oda tenni azt-is szokott titulussokkal a' kiknek vagynak dedícálva.

7. A' Museum második Negyedét Ngod' parantsolatja szerint meg-adtam Tiszt. Prof. Kovásznai Uramnak és Mltgos Aranka Urnak. A' más kettőt u.m. egyiket Mltgos Túri Sámuel⁵² Urnak, a' másikat Tiszt. Benkő Ferentz Uramnak a' héten küldöm-meg Szebenbe. Nem lévén eddig alkalmatlanságom rá. Nekem-is kezemhez jött vólt az Első Negyedből azon két Exemplum,

⁴⁸ Szigeti Gyula Mihály (1759—1837), a bölcsészet tanára a székelyudvarhelyi kollégiumban.

⁴⁹ Nagyszombat 1772.

⁵⁰ GYÖNGYÖSI István: Cuma városában építettett Daedalus temploma... H. n. 1724, 1744; Buda 1764.

⁵¹ Tétsi Zakariás előtünk ismeretlen személy. Nem tudjuk, hogy Ráday mire alapította feltevését.

⁵² Túri Sámuel külföldön tanult, az 1762—63-as nagy ágensválasztási harc után az erdélyi reformátusok bécsi udvari ágense lett. (Erre vonatkozólag lásd Zoványi Jenő cikkeit a ProtSz 1914. évfolyamában.) Később Erdélyben ér el magasabb pozíciót. Ráday Oedeonnal egész külföldi és bécsi tartózkodása alatt levelezésben állott s könyveket szerzett neki. (Ráday cs. lt. VII. Egyházi és iskolai iratok.)

mellyet M. Türi Ur Pesten létiben kezéhez vett volt. Mint ezt, úgy jut eszembe, közelebbi Levelemben Ngodnak meg-is irtam volt.

8. A' mi illeti a' Második Negyed: Erre bátorodom Mltgos Báró Úr Ngodnak meg-írni ítéletemet, hogy nékem sokkal inkább tettzik a' Második Negyed, mint az első. Itt mások-is ilyen formán ítélnék. És ha az ezután ki-botsátandó Negyedeik annyival hataadják jelyül egymást, mint ez a' második az első: nagy reménységünk van hozzá, hogy azon Társoságnak érdemes tagjai feltett tzeljokat hamar el-érik. Mellyet engedjen az Ur Isten szívünk szerint kívánjuk és ohajtjuk! Igy Erdélyben-is fognak találatni segítői. Méltotassék Ngod a' Második Negyedből-is száz exemplumot igazíttatni egyenesen hozzám. D. Horvát Mátyás Uram a' múlt Pénteken indult Pestre feleség után: én akkor nem voltam honn, 's nem szállhattam ö Klmével, ha magára vállalná azon packétot leg-egyenesebb és rövidebb úton jöhetne Vásárhelyre. Ha pedig ebben mód nem lenne: úgy ilyen alkalmatosságot látok rá. A' Debretzeni nyári Szabadságra minden esztendőben szoktanak innen ki-menni, és azok fizetésért jó szível elhozzák. Én Debretzenben esmeretes vagyok T[e]k[inte]tes Domokos Lajos Úrral, és egy Fazakas Mihály nevű Lakatos Mester Emberrel, a' ki épen a' *Fejér-Ló* mellett lakik. Én akár mellyiknél megkerestethetem az innen ki-menő esmerőim által. Mig a' lenne, addig vehetem Ngod' válaszsát ez iránt-is. Egyet a' minap elfelejttem volt említeni: Az első Negyedből két exemplum az utban egészen ki-lyukadott, úgy hogy tsak egy *E* arkus maradt épen egyikben. Ezt-is jó lesz ki-pótoltatni, hadd légyen rotundo n[ume]ro. Még vagy 22 meg van belőle. Ebből küldök Székely Udvarhelyre. A' nyáron remélem hogy fel-küldhetem az árrát. Mind hitelben horták el némely Mltságok és Compactorok. Szebenben és Kolosvárott már esmeretessé tettem. A' nyáron léssen egy Pestre menő alkalmatosságunk: ettől meg-küldöm Ngodnak a' Tiszt. Prof. Kovásznai Uram verseit és Oratioit. Ha látta-is Ngod ezt a' Könyvet, egy Oratio léssen mellette a' melly különösön jött-ki ugyan tsak Trajectumban. Addig-is Mltgos L.B.Úr magamat Ngod kegyes gratiájába ajánlom

Méltóságos L. Báró Úr Ngod'

alázatos szolgálója
Zilai Sámuel mk

P.S. Ezen Holnapban várom most vett tudositásból a' Revisionak a' *Ne Bántsról* való ítéletét. Most kaptam vissza egy más Könyvet keze alól.

9. Hely és dátum nélkül

Méltóságos L. Báró Úr, Nagy kegyességű Pátronusom!

Juliusnak 8^{ai} napján írott Levelemben tett ígéretem szerint, meg-küldöttem Mltgos L. Báró Úr Ngodnak a' Tiszt. Professor Kovásznai Uram' Verseit és Oratioit innen Bétsbe menni szándékozó Dienes Sámuel⁵³ nevezetű betsületes Ifjutól. Ezen Levelem mellé pedig szorítottam két darab verset. Egyik vagyon a' *Házi Légy' ditséretéről*, és ennek Szerzője Tiszt. Prof. Kovásznai Uram. Ha tétteni fog a' Magyar Tudós Társaságnak; egyik Negyede a' Museumnak jót vastagodik véle. Hogy ha pedig Ngtoknak tzeljokkal nem egyezik efféle verseket olvastatni a' Museumban: úgy azon bátorodom Ngodnak alázatosan instálni, méltotassék Szatsvai⁵⁴ Uramhoz igazítani, a' ki egyik Musájának kedvesebb olvasását meg-fogja véle nyerni. A' másik darab vers, melly vagyon *Az Istenről*, és *Az Emberről magáról*, kijé légyen, alája tett jegyzésemben meg-említettem. Ha e' sem férhet-bé a' Museumba; ezt méltotassék Ngod nem közleni a' Magyar Kurir Irójával: mert más utját találok közönségessé tételének.

A' *Kemény János* ugyan szorgalmatos kezek között forog, és fáradhatatlan penna alatt vagyon. Tsak a' Ngod válaszsát várja Tiszt. Prof. Kovásznai Uram 8^a Jul. írott Levelére, és osztán több difficultások' elé-terjesztésével fog alkalmatlankodni Ngodnak.

Bátorokdtam alázatos Instantziámmal Mltgos L. Báró Úr Ngodat ez iránt-is meg-keresni. Méltotassék Ngod egy betsületes Embernek esmerettségére juttatni, a' kinek szolgálatja által, illendő szokott árron Magyar-országról nyomtató papírossat szerezhethénk. Mert egyik az, hogy az Erdélyi papiros-malmok az író-papírossat-is alig győzik elegendő bővséggel készíteni; és ezen nagyobb jövedelmek lévén, nyomtatás alá semmit sem készítenek, vagy

⁵³ Dienes Sámuel, kiről tudjuk, hogy 1784. október 28-tól a heidelbergi egyetemen tanult, később ágens lett az erdélyi udvari kancelláriánál.

⁵⁴ Szatsvai Sándor előbb a pozsonyi Magyar Hírmondó, majd a bécsi Magyar Kurir, melynek melléklapja a Magyar Musa volt, szerkesztője.

kétszeres árrát kívánják. Most közelebb fundust nyertem egy jó Embertől az Uj Testamentom ki-nyomatására, 's erre kívántatnék valami szép fejr és jó papiros tizenöt bálla. Ugy tettzik nékem, hogy ollyannal, a' millyenre van nyomtatva a *Historica Critica primorum Hungariae Ducum Steph[ani] Katona*,⁵⁵ contentusok lehetnék. In Octavo szándékoznám Garmond betűkkel nyomtattatni. És főképen mind nékem, mind a' fundusotskát adó Patrónusnak, tzélunk a' volna, hogy mentől olcsóbb lehetne a' Könyv, hogy a' szegény sorsu emberek-is meg-szerezhetnék. A' Katona Historiája papirossának nagysága-is elég lenne, vagy valamivel kissébbetske-is lehetne. Ez a' fáradozásunk mind Isten, mind Emberek előtt kedves lenne. Ugy tudom a' Magyar Hazában Uj Testamentomot Magyarúl nem nyomtattanak eddig elé. Én avagy tsak nem láttam Erdélyi editiot. Annál nagyobb indulattal, alázatossággal és bizodalommal bátorkodom Mltgos L. Báró Úr Ngodnak ezen dolognak elő-mozdítását ajánlani. Szeretném előre mustrát látni azon papirosból.

A' M. Museum első Negyede meg-akadott ezen a' nehányon, ha tsak a' Második nem viszi el-magával. Mind hitelbe ki van az árra Mltgoknál 's Compactoroknál azoknak-is árrok, a' mellyek el-költenek.

Alkalmatlanságomról engedelmet instálok, a' Ngod válaszsát nem sokára el-várni bátorkodván, az alatt-is magamat Ngod kegyességébe ajánlom

Méltóságos L. Báró Úr Ngod'

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

10. Marosvásárhely. 1790. április 25.

Méltóságos L. Báró Úr nagy kegyességű Pátronusom!

Januariusnak 19dikén hozzám igazítani méltóztatott Levelét Mltgos L. Báró Úr Ngodnak alázatos tisztelettel vettem; úgy az Aprilisnak 14dikén küldöttet-is mái napon. Még az elsőnek vételével kívántam-vólna Mltgos L. Báró Úr válaszolni Ngodnak; de mind azután kellett illy hoszszas idő alatt várakoznom, hogy a' Tiszt. Intze István Uram által hozott tsomó Könyvet kezemhez vehessem. Mert ő Klme Kolosvárra érkezvén ott úgy megnyomorúlt-va, hogy abban az ő Klmének által adott tsomóban mindeneket a' szerint vettem és találtam, a' mint a' Ngod Levele nékem előre meg-jelentette-vólt. A' Murányi Vénust a' M. Museumnak egyik harmadik Negyedével együtt által-adtam Tiszt. Professor Kovásznai Uramnak. Mind a' kettőt nagy örömmel és köszönettel fogadta. A' több Negyedeit-is a' Museumnak kiosztottam épen hogy a' Szebenbe szállók még itt vagynak; mivel Mltgos Türi Sámuel Urat néhány napok múlva ide várjuk. Tiszt. Benkő Ferentz Uramnak pedig hogy meg-küldjük, még alkalmatosságunk nem adódott. A' Mltgos R.Sz.B. Grof Széki Teleki Josef Ur ő Ngáját Sipos Uram az Urfiak ő Ngok Praeceptora vette kezébe, mivel mikor megérkeztek hozzám, már akkor ő Nga ki-indult-vólt Magyar-Országra.

Egy betsületes Kolosvári Deák ez előtt nem sokkal tett ígéretet Tiszt. Professor Kovásznai Uramnak, hogy a' Murányi Vénus' Kolosvári 1702béli editioját meg-küldi. Addig azért jó léssen várakozni a' le-iratásával, mig erről az ígéretről bizonyosabbat irhatunk.

A' M. Museum első Negyedéből kezem alá vett száz Exemplumokból felesen el-adtam. De már jó darab időtől fogva úgy meg-akadott hogy épen nem kél. A' megmaradott részzel nem tudom mit tsináljak Mltgos L. Báró Úr, magamnál tartsam-é az el-adhatás reménysége alatt, vagy pedig Szebenbe küldjem Hochmeister Uramhoz? Még meg-van, gondolom 20—30. mert most hirtelen nem vehetém számba. A' többinek pedig árrát az innen ki-szándékozó Deák Atyafiak által szándékozam a' nyáron a' Ngod' kezébe szolgáltatni.

A' Ne bánts d a' Magyart a' Revision szerentsésen általvitettem. De nem Erdélyben hanem Bétsben, és már tsak az alkalmatossággal várakozunk utánna.

A' számomra küldeni méltóztatott M. Museum negyedét alázatos tisztelettel vettem, és köszönöm. A' Ngod Magyar Könyveinek Seriesét Mltgos L. Báró Úr, erőssen várnök, ha Filep Uram ígérete szerint nem sajnállotta-vólna le-irni.

Magamat továbbra-is a' Ngod tapasztalt kegyes gratiájába ajánlom állandó tisztelettel és alázatossággal vagyok

Méltóságos L. Báró Úr Ngod'
MVásárhely 25^a April. 1790.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

⁵⁵ Katona István jezsuita történetíró Pesten 1778—80-ban megjelent művét érti.

P.S. Tiszt. Professor Kovásznai Uram-is mái napon szándékozott Mltgos L. Báró Űr Ngodnak Levelet írni; de rosszszatkán lévén másszorra kellett halasztani. Tiszteili alázatosan Ngodat.

11. Marosvásárhely, 1791. augusztus 7.

Méltóságos L. Báró Űr, jó Mltgos Pátronus Uram!

A'Ngod által kezembe szolgáltatott *Ne bántsá a' Magyar-t*át Zrinyi Miklosnak régen ki-nyomtattattam, a' mint ezt Mltgos L. Báró Űr maga is az Ujság-Levelekből olvashatta. Eddig nem volt alkalmatosságom rá, hogy Ngodnak-is meg-mutassam a' MVásárhelyi Typográphiá-nak Typussát. Hanem ezen Levelem mellett, ezt meg-adó Fartzádi Sándor nevezetű, Acade-miákra menni szándékozó betsületes Deákunktól küldöttem két Exemplumot. Azon erősen örvendeni fogok, ha Ngod előtt kedvet találok általa. Egész igyekezettel vóltam rajta, hogy a' nyomtatásbéli hibáktól meg-óltalmazzam. Úgy tartom kettőnél háromnál több nem-is tsúszott-belé. Mindenképen a' szerint nyomtattattam, a' mint a' Ngodtól hozzám küldött Exemplum volt. Egy helyet, jut eszembe, hogy Magyar *Compánia* helyett, *M. Cápániát* nyomtattam mert e' hiba volt az első editioban. E' mellett a' mit Vegetiusból⁶⁶ s másunnan által-irt Zrinyi a' Könyvibe 's Magyarúl nem tette-ki. Én ezeket-is mellé tettem Magyarúl. Hanem azt irha-tom, Mltgos Báró Űr Ngodnak, hogy nem igen kapnak rajta az ide való Emberek. Rosszszúl kél. Három helyet a' Revision ki-húztanak egynehány rendet. A' kinek tettik közibe írhatja az el-maradott szókat. Tót-Országból Posegaból vettem-vólt egy Levelét egy Procurator Ur-tól, melyben kért hogy küldjék számára egy exemplumot. De nem vólt módom rá 's nem kül-döttem. Szerettem vólna pedig azon embernek kívánságát tellyesíteni.

A' M. Museum hozzám küldött első Negyedének exemplumából még egynehány meg-va-gyon. Nintsen-is reménységem el-adhatása iránt. Ezekkel, és az el-költeknek árrával mit tsi-náljak Mltgos L. Báró Űr? méltóztassék Ngod tudósítani hova administrljam mind a' pénzt, mind a' meg-maradott Exemplumokat.

Magamat továbbra-is a' Ngod tapasztalt kegyességébe ajánlván alázatos tisztelettel vagyok

Méltóságos L. B. Űr Ngod'
MVásárhely 7^a Aug. 1791.

alázatos szolgálja
Zilai Sámuel mk

12. Marosvásárhely. 1792. február 19.

Méltóságos L. Báró Űr, nagy kegyességű Patronusom!

A' Ngod Levelét alázatos tisztelettel vettem. Addig várakozám Mltgos L. Báró Ur az alkal-matosság után, mellyen a' Ngod kívánsága szerint a' *Ne bántsá a' Magyar-t*-ből egynehány Exemplumot ki-küldhessek Magyar Országra, hogy felette igen megkésém a' válasz-tétellel. Még-is pedig hijába esett várakozásom. Mert lehetetlen vólt alkalmatosságot találnam az egész őszön és télen közöttünk tartott sok essőzés és abból következett nagy sár miatt. Már nintsen-is reménységem, hogy Husvét utánig utra indithassam a' packetot. De nagy szorgal-matossággal fülelek az alkalmatosságra, és mihelty az út engedi, mindjárt útnak eresztém. Addig pedig bátorkodom Mltgos L. Báró Űr Ngodtól meg-kérdeni: Ha a' *Ne bántsá*-al együtt, a' *Janus Pannonius* Trajectumi editiojából, és a Tiszt. Kovásznai Uram verseiből egynehányat ki-küldenék, vallyon bizhatnám-é el-kelésekhez? Méltóztassék Ngod ez iránt a' maga opinioját vélem közleni.

A' Magyar Museumnak első Negyedéből vettem-vólt kezem alá a' Ngod Levele mellett száz Exemplumot. Egynehányot ugyan el-adtam belőle; de nagyobbára mind megvan, senki sem veszi. Bátorkodom azt-is kérdeni Ngodtól, mit tsináljak már én ezekkel a' meg-maradtok-kal? Vallyon Hochmeister Űr nem venné-é bé minthogy ott az Űrnál többek-is lehetnek effé-lék? El-hiszem, úgy bé-venné, ha Trattner Mátyás Űrnak úgy tétzenék. Hochmeister Űrnak akkor bé-fizetném az el-költeknek árát-is.

⁶⁶ Flavius Vegetius Renuis a kevés számú római hadászati írók egyike, 384 és 395 között írta *Epitome rei militaris* c. 4 könyves munkáját. Mivel azok a művek, melyekből merített, elvesztek, nekünk forrásmunkának számít.

Pesten törvényt tanuló Turotzi Károly nevezetű Erdélyi Nemes Ifju által igazítottam Mltgos L. Báro Úr Ngodhoz húsz *Ne bántsá a' Magyarat*. Méltóztassék Ngod valamelyik Bibliopolának el-adás végett által-adni. Egy exemplumnak az árra hat garas. Ezekkel a' nevezetesebb hely-lyekre lehet szolgálni addig, míg többet küldhetek. Turozzi Urfitól jó szivel küldöttem volna többet-is: de igen felelte terhes útban kellett megindulnia; és ezt-is a' Ngod tisztetéért tselekedte. Két hetinél több hogy tölem el-butuszott. Ha még meg-nem érkezett-is, úgy tartom elébb jelenti magát Ngodnál az Exemplumokkal, mint sem én ezen Levellemel udvarolhatok Ngodnak.

Semmi nevezetes újsággal nem tudok Ngodnak Méltóságos L. Báro Úr kedveskedni. Az Erdélyi Magyar Nyelv művelő Társaságnak⁵⁷ el-készült Darabjai még Sajtó alá nem mehettek. Tiszt. Prof. Kovásznai Uram fekszik a' Köszvényben.

Magamat Ngod' tapasztalt kegyességébe ajánlom alázatos tisztelettel maradván

Méltóságos L. Báro Úr Ngodnak
MVásárhely 19^a Febr. 1792.

alázatos Szolgája
Zilai Samuel mk

13. Marosvásárhely. 1792. április 22.

Méltóságos L. Báro Úr. nagy kegyességű Pátronusom!

A' Ngod Levelét Mltgos L. Báro Úr alázatos szokott tisztelettel vettem. A' nálam megmaradott és már senkinek nem kellő M. Museum állapotjáról most Ngodnak telyes választ nem adhatok. Mert az alatt, míg a' Ngod válaszsza meg-érkezett, a' nagy emlékezetű N. Tiszt. Professor Kovásznai Uram halálával a' szállásomat változtatnom kellett, és úgy egybe hányódott mindenem a' költözkedéssel, hogy idő kell rá, míg rendbe szedhetem. Engedelmet instálok Ngodtól, hogy továbbbátára kelle halasztanom A' Museumról való tudósításomat. Sok más el-adó Könyvek exemplumai-is vagynak nálam, és a' takarítással azok-is úgy egybe zavarodtak, hogy Compactorra kell szorulnom a' ki-válogatásért.

Méltóztatik Ngod, Mltgos L. Báro Úr tudakozni, hány Negyed jött-meg légyen nékem a' M. Museumból? Én a' Ngod kegyességéből négy Negyedet, az az egy egész kötetet vettem. E' pedig a' leg-első. A' többi nintsenek meg körülöttem. De a' Ngod gratiájából ohajtom el-várom az Orpheussal együtt, a' mely utolsóból nálam semmi sintsen. M. Aranka Úr nintsen ide haza. Most azért nem jelenthetem meg az Orpheusról tett izenetét Ngodnak.

A' Ngod Levelével együtt vettem postán a' Turotzi Uram Levelét-is. Mellyben menti magát, hogy a' 20 *Ne bántsá a' Magyarat* exemplumait a' nagy sár és terhes út miatt ki-nem vihette, ló-hátan kellett-vén magának-is ez útát tenni. A' dolog ennyiben van Mltgos L. Báro Úr, hogy Turotzi Uram ide haza jártában meg-vett tőlünk kész pénzen 30 exemplumot. Ezt el-vitte a' rozsz útban-is: a' 20^{at} pedig, mellynek ki-vitelét fogadta-va, még az Attya házánál, a' mint gyanitom el-hagyta. Kétség kívül azért, hogy a' maga nyerekedésében ne légyen akadályúl. Elég az hogy a' napokban viszsza került hozzám a' 20 exemplum, a' Turotzi Uram Attya által. Hanem hólnap egy hete indult innen tőlünk egy betsületes orás mester-ember Vajda Sámuel nevezetű Bétsbe. Ettől küldöttem Ngod kezibe 14 exemplumot (mert néki sem vólt módja többnek vállalására, én sem érkeztem az ő indulása körül több után járni. Ezek mind bé-vagnak varva papirosba és azért légyen egynek-egynek árra 24 (krajcár).

Urnapp körül szándékozom küldeni. Minthogy a' Koronázás, Dieta pompájára sok nép fog minden felől őszve gyűlni Pestre; úgy tartom nem valloim kárát ha a' Ngod első levele szerint az egész nyomtatványnak felét ki-küldöm. Ezen jó remenség alatt a' Jan. Pannoniusból és a' N(éhai) Tiszt. Prof. Kovásznai Uram munkáiból felesebb számmal akarok küldeni, mint a' mennyivel meg lehetne a' szerentsét próbálni. Mert osztán nem léssen alkalmatosságom a' ki-küldésre. Tsak épen irassa-ki a' Bibliopola; Bétsbe-is el-vitetik a' Jan. Pannoniust mert irták vólt nékem ez előtt, mellyen drágán ment-el egy auction.

Turotzi Uram javallotta nékem Levelében (kétség kívül a' maga hazugságának meg-igazítására), hogy tsajam-fel az árrát a' *Ne bántsá*-nak 28 xra (krajcár) leg-alább De én nem fogadom meg az ő Kíme tanátsát: hanem itt helyben 18; Pesten a' Ngod Levele szerint 21 xron kívánom adni és adatni. A' mellyeket pedig a' napokban az orástól küldöttem, a' bé-varratarásra nézve 24 xron. Nékem egy alázatos instántiám vagyon Mltgos L. Báro Úr Ngodhoz.

⁵⁷ Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaságot Aranka György alapította. Történetét feldolgozta és iratait kiadta JANCsó Elemér: Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratal. Bukarest 1955.

A' mellyet nem-is bátorkodnám Ngod eleibe terjeszteni, ha a' Ngod tapasztalt grátiája nem biztatott. Mi az egész esztendőben felette nagy nyomoruságban voltunk a portubákra. Egy Kereskedőnknel sem lehetett jót találni. Instálok alázatosan Ngodnak méltóztassék egyik tselédje által számomra vagy négy fontot vásároltatni, onnan, a' honnan Ngod szokott élni, a' melly minden kétség kívül a' leg-java. Az árrát osztán a' *Ne bánts-d*-ból méltóztassék Ngod ki-venni. A' fellyebb-is említett órás el-hozza. Biztam volna rá-is e' dolgot (hogy Ngodnak illy nehély dologgal ne alkalmatlankodjam): de magamról tudom, hogy én se tudtam Pesten létemben jó portubákra találni. S ha az órás járna a' vásárban, ő is tsak olyan szerentses lenne mint én voltam.

Ebbéli bátorságomról alázatosan engedelmet instálván, magamat továbbra-is a' Ngod tapasztalt kegyességébe ajánlom, alázatos tisztelettel maradván

Mltgos L. Báró Úr Ngod'
MVásárhelly 22^a April. 1792.

alázatos Szolgája
Zilai Sámuel mk

14. Marosvásárhely. 1792. május 6.

Méltóságos L. Báró Úr, nagy kegyességü Pátronusom!

Minthogy nékem a' Könyvek' Pestre küldésére felette igen jó és olcsó alkalmatosságom adatott. Mert Mltgos R. Sz. B. Grof Cancellarius Úr ő Excellentiája maga Bibliothecáját Erdélyből ki-indíttatta Bétsbe. Éltém én-is ezen ritkán található alkalmatossággal. És egy *Verschlagotskát* meg-rakván Könyvekkel, az ő Excellentiája Thécáját fel-kisérő *Békési Sigmond* nevű igen betsületes Cancellistának gondviselése alatt bátorkodtam Mltgos L. Báró Úr Ngodhoz igazítani. Így gondolkoztam magamban, hogy minden órán koronázás, Dieta léssen Pesten. A' mellyekre, mindenünnen az Országból sokféle Embereknek kelletvén egybegyülni, alkalmasint mind el-kelek azok a' Könyvek. Bátorkodom már Mltgos L. Báró Úr Ngodnak alázatosan instálni, a' Békési Uram jelentésekor méltóztassék egy bizott Emberét el-küldeni, a' ki légyen jelen a' másáláskor. Mert a' több *verschlagok*nak megmértetése-is Pestre halasztatott. Az én *verschlagom* újjadon új. Ezen betük vagynak rajta: *B. R. G. Pest*. A'Szekeresek egészen Pestig nem változnak. Fogadták másáját a' teréhnek három Magyar forintba. Én ide haza jó szível le-tettem volna a' Taxát az enyimért. De nem tudtam mennyit fizessek. Mert a' mint fellyebb-is emlitém, ő Excellentiája-is Pesten méreti meg a' terhet 's fizeti a' taxát. Instálok azért alázatosan Ngodnak méltóztassék a' ki-fizetés alkalmatosságát magára venni, addig mig valami Bibliopolának ajánlhatta. Úgy vélem, három másánál nem igen léssen több. Tettem a' *verschlagba* ezeket:

1. Ne bánts-d a' Magyar nyomtató papirossut	Nro 550. a xr 21
2. iró papirossut	Nro 40. a xr 27
3. posta papirossut	Nro 2
4. Jani Pannonii Opera vol. 2	50 Rflor 4.
5. Alex. Kovásznai Carmina Exequialia et Oratiunculae	50 Rflor 1 xr 12.

A' mellyekből, a' két posta papirossu *Ne bánts-d*-ot tiz iró papirossuval együtt a' Ngod számára küldöttem. A' többit pedig méltóztassék Ngod egy betsületes Bibliopolának által-adni, hogy a' szokás szerint tiz pro Centre el-árulja. Reméllem a' Zrinyi mind el-kél. Tot Országbá-is kértek volt tölem belőle; de nem volt módóm el-küldésére. Budára-is valami Compactorok vitettek-vólt. Felesen nyomtattam-vólt Zrinyit jó reménység alatt. És valami három száz költ-el Erdélyben. Ha ki iratná a' Bibliopola az újság-levelekre ezeket a' Könyveket, siettetné véle el-keleket. Méltóztassék Ngod egy két rendből álló Recognitionalist venni azon Bibliopolától és hozzám el-küldeni. A' ki fizesse meg leg-elébb-is a' Vectura-pénzt, mellyet Ngod a' másáláskor méltóztatik ki-adni, és azután tudja belé a' Könyvek árába.

Engedelmet instálok Mltgos L. Báró Úr, hogy ilyen nagy alkalmatlansággal bátorkodtam Ngodat terhelni. A' Ngod hozzám mutatni méltóztatott kegyessége bátorított tselekedésére. A' mellybe magamat továbbra-is alázatosan ajánlván alázatos tisztelettel vagyok

Mltgos L. Báró Úr Ngod'
MVásárhelly 6ª Maji 1792.

alázatos Szolgája
Zilai Sámuel mk